

ЕКОНОМІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Проаналізовано сутність економічної стабільності підприємства через критерії внутрішнього потенціалу та здатності протистояти зовнішнім чинникам, як рівноважний стан функціонування підприємства, через критерії ресурсного підходу. Економічною стабільністю визначено контрольований та стійкий до зовнішнього впливу стан економічної системи, здатний забезпечувати прибутковий та конкурентний розвиток підприємства. Запропоновано підхід до оцінювання економічної стабільності за наступними етапами: визначення стратегічної мети функціонування підприємства, формування системи критеріїв оцінювання економічної стабільності, діагностика підприємства відповідно до визначених критеріїв та стратегічної мети, діагностика зовнішнього середовища та оцінювання впливу на внутрішній потенціал підприємства, визначення рівня розриву між критеріями економічної стабільності та поточним станом підприємства, розробка комплексної програми дій з досягнення критеріїв економічної стабільності. Програма дій з досягнення економічної стабільності має включати наступний інструментарій: управлінські інструменти, економічні інструменти, кадрові, інноваційні та техніко-технологічні, маркетингові інструменти. Важливе значення має сценарне моделювання стану підприємства, що дозволяє спрогнозувати майбутні тенденції в розвитку підприємства. Мають розроблятися декілька сценаріїв: оптимістичний, реалістичний та песимістичний.

Ключові слова: економічна стабільність підприємства, економічна рівновага, конкурентоспроможність, фінансова стабільність, механізм, елементи економічної стабільності.

Stepanenko Tetiana
PhD in Economics

ECONOMIC STABILITY OF THE ENTERPRISE

Summary. The essence of the economic stability of the enterprise is analyzed through the criteria of internal potential and the ability to resist to external factors, as the balanced condition of the enterprise's functioning, through the criteria of the resource approach. Economic stability is defined as the condition of the economic system that is controlled and resistant to external influences, capable to ensure profitable and competitive development of the enterprise. The strategy of the economic stability can be defined as a complex cross-functional mechanism which is able to identify potential risks, predict their impact in the long term and choose a program of actions aimed at maintaining the equilibrium state of the enterprise and its effective development. The approach to the assessment of economic stability is proposed according to the following stages: determination of the strategic goal of the operation of the enterprise, developing the system of criterias for the assessment of the economic stability, diagnosis of the enterprise in accordance with the defined criteria and strategic goal, diagnosis of the external environment and assessment of the impact on the internal potential of the enterprise, defining of the level of a gap between the criteria of economic stability and the current state of the enterprise, development of a comprehensive program of actions to achieve the criteria of economic stability. The program of actions to achieve the economic stability should include the following tools: management tools (a system of strategic decisions analyses and regular monitoring), economic tools (planning and financial resources management), personnel (development of personnel potential, knowledge management system), innovation (search and implementation of improved technologies), technical and technological tools, marketing tools (management of the enterprise's market competitiveness). Scenario modeling of the condition of the enterprise is important and it allows to predict future trends in the development of the enterprise. Several scenarios should be developed: optimistic, realistic and pessimistic.

Keywords: economic stability of the enterprise, economic conditions, competitiveness, financial stability, mechanism, elements of economic stability.

Постановка проблеми. Сучасне макроекономічне середовище функціонування вітчизняних підприємств характеризується значною кількістю зовнішньоекономічних ризиків, які здатні дестабілізувати внутрішні механізми суб'єктів господарювання. Для ефективного управління підприємством необхідно забезпечити його економічну безпеку, що є одним із ключових чинників економічної стабільності. Саме тому зараз є вагомим та актуальним є визначення механізмів формування економічної стабільності, чинників, які на неї впливають, формування підходів до управлінського моніторингу ризиків та забезпечення економічної стабільності.

Аналіз останніх публікацій. Питання, пов'язані з вивченням теми економічної стабільності, висвітлені у працях таких багатьох вчених.

Сукупність усіх поглядів на питання економічної стабільності можемо розподілити на наступні категорії:

1. Економічна стабільність підприємства як внутрішній потенціал підприємства, здатний забезпечити протистояння зовнішнім чинникам.

Так, Н. Любченко [1] називає економічну стабільність станом, обумовленим сукупністю властивостей найважливіших складових елементів суб'єкта господарювання: виробничої діяльності, організаційної роботи, фінансово-грошового обігу, матеріально-технічної бази, ресурсного забезпечення, кадрового та інтелектуального потенціалів, який визначає відношення суб'єкта господарювання до складного зовнішнього середовища, його взаємодію з економічними суб'єктами різних рівнів і дозволяє утворювати

динамічну, рівноважну цілісну систему, що самостійно визначає цілеспрямований рух у теперішньому та прогнозованому майбутньому. Н. Шпак і М. Романишин [2] також визначають економічну стабільність підприємства з точки зору його здатності в умовах прояву дестабілізуючих чинників бізнес-середовища ефективно здійснювати виробничо-господарську діяльність, формувати якісний стратегічний потенціал, підтримувати заданий рівень конкурентоспроможності та результативності у довгостроковій перспективі з економічною вигодою та фінансовою незалежністю для підприємства.

2. Економічна стабільність підприємства як рівноважний стан функціонування.

За словами Шпака М.М. економічна стабільність – це міцність та надійність цілісної системи, її зв'язків та спроможність навіть у разі зміни внутрішніх та зовнішніх умов ефективно адаптуватись та підтримувати заданий рівень основних параметрів [3]. Швандова Н.В. в межах даного підходу відзначає, що «концепція економічної стабільності підприємства полягає в максимальному значенні зростання економіки підприємства за мінімального відхилення економічної системи підприємства від рівноваги» [4]. Аналогічної думки дотримується Базилінська О.Я.: економічна стабільність – це сукупність економічних відносин, які складаються в процесі забезпечення підприємством фінансово-економічної стійкості й рівноваги та спроможність до стійкого економічного зростання при врахуванні зовнішніх чинників та внутрішніх умов господарювання [5].

Варто відзначити, що в рамках даної концепції багато вчених ототожнюють економічну стабільність лише з фінансовою стабільністю.

Топій І.І. головним критерієм економічної стабільності називає фінансову стабільність: стабільне підприємство – це насамперед фінансово стійке підприємство, тому фінансова стійкість є основною характеристикою фінансової стабільності, а також одним з головних чинників, що впливає на досягнення підприємством фінансової рівноваги та фінансової незалежності [6]. Л. Пірінян визначає, що фінансова стійкість підприємства – це здатність підприємства зберігати або відновлювати початковий (або близький до нього стан) [7]. Ю. Цал-Цалко [8] фінансову рівновагу трактує не лише як такий стан підприємства, за якого забезпечується стабільна фінансова його діяльність, але й забезпечується безперервний процес виробництва та ефективне управління.

3. Ресурсний підхід до визначення економічної стабільності.

О.М. Сологуб [9] розглядає економічну стабільність як врівноважений, збалансований стан економічних, фінансових і соціальних ресурсів підприємства, а також їх взаємозв'язків у межах виробничо-збутової системи, що забезпечує стабільні умови для її відтворення, у тому числі за наявності внутрішніх і зовнішніх несприятливих впливів, що досягається за допомогою здійснення спеціалізованого комплексу різнопланових фінансово-економічних і організаційних заходів з алгоритмом відповідних дій. Деякі вчені вважають головним ресурсом, що забезпечує економічну стійкість, – фінансові ресурси. Л. Лахтінова відзначає, що фінансова стійкість це такий

стан фінансових ресурсів, за якого підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного використання забезпечити безперервний процес виробничо-господарської діяльності, а також затрати на його розширення і оновлення [10]. Т. Бердникова підкреслює, що фінансова стійкість – характеристика, яка свідчить про стійке перевищення доходів підприємства над його витратами, вільне маневрування грошовими коштами підприємства і ефективне їх використання, безперервний процес виробництва і реалізації продукції [11]. Н. Чаленко зазначає [12]: фінансова стабільність підприємства залежить від стану фінансової системи загалом, умов кредитування, обсягу ресурсів та політики підприємства. При цьому високий рівень фінансової стабільності дає змогу суттєво вплинути на стабілізацію основних макроекономічних показників і на ефективність діяльності підприємства загалом.

Узагальнюючи проведений аналіз, на нашу думку, під економічною стабільністю слід розуміти контрольований та стійкий до зовнішнього впливу стан економічної системи, здатний забезпечувати прибутковий та конкурентний розвиток підприємства.

Однак, необхідно відзначити, що в багатьох дослідженнях економічна стійкість ототожнюється лише із фінансовою, натомість відсутні комплексні теоретичні та практичні дослідження сутності та підходів до забезпечення загальної економічної стабільності підприємства.

Мета дослідження полягає у детальному аналізі сутності та факторів економічної стабільності та розробці підходу до управління стабільністю підприємства.

Виклад основного матеріалу. Ускладнення зовнішніх умов функціонування вимагає від кожного підприємства та його керівної системи розробки стратегії забезпечення економічної стабільності, в якій будуть визначені потенційні фактори дестабілізації та розроблений комплексний механізм протидії цим факторам та створення передумов для успішного економічного розвитку навіть в умовах значних ризиків. Таку стратегію визначимо як комплексний крос-функціональний механізм, який здатний визначати потенційні ризики, прогнозувати їх вплив у довгостроковій перспективі та обирати програму дій, спрямовану на підтримання рівноважного стану підприємства та його ефективного розвитку. При формуванні такої стратегії за словами Хоми І.Б. варто дотримуватись важливих принципів: раціонального управління витратами, прибутковості, фінансової стійкості, збалансованого фінансування, оптимізації виробничої структури, товарної політики, раціонального управління запасами та ефективного фінансового планування [13].

З визначення економічної стабільності випливає, що значна увага має приділятися дослідженню чинників дестабілізації стану підприємства. При цьому чинники стабільності підприємства необхідно досліджувати, оцінювати та прогнозувати за напрямками: макрорівень (економічні, законодавчі, політичні, соціальні, науково-технічні) та мікрорівень (виробничі, організаційні).

Оцінювання економічної стабільності підприємства пропонуємо проводити за наступним алгоритмом:

1. Визначення стратегічної мети функціонування підприємства.

На цьому етапі важливо окреслити бажані довгострокові параметри розвитку підприємства: ринкова частка, середньорічні темпи приросту прибутковості, імідж підприємства на ринку.

2. Формування системи критеріїв оцінювання економічної стабільності.

До складу системи критеріїв економічної стабільності мають увійти показники фінансової стійкості, ресурсної стійкості, ринкової стійкості та показники оцінювання потенціалу підприємства.

3. Діагностика підприємства відповідно до визначених критеріїв та стратегічної мети.

4. Діагностика зовнішнього середовища та оцінювання впливу на внутрішній потенціал підприємства.

5. Визначення рівня розриву між критеріями економічної стабільності та поточним станом підприємства для досягнення стратегічної мети.

6. Розробка комплексної програми дій з досягнення критеріїв економічної стабільності.

Програма дій з досягнення економічної стабільності має охоплювати всі основні сфери функціонування підприємства. Тому пропонуємо наступний інструментарій:

- управлінські інструменти: система обґрунтування стратегічних рішень та регулярного моніторингу;
- економічні інструменти: планування та управління фінансовими ресурсами;
- кадрові інструменти: розвиток кадрового потенціалу, система управління знаннями;
- інноваційні та техніко-технологічні: пошук та впровадження удосконалених технологій;
- маркетингові інструменти: управління ринковою конкурентоспроможністю підприємства.

Зазначені інструменти необхідні для формування та підтримання на достатньому рівні всіх елементів загальної стійкості підприємства: технологічної та виробничої стійкості (здатність підприємства підтримувати технологічну конкурентоспроможність та високий виробничий потенціал з мінімально можливими витратами та максимально можливою перевагою конкурентоспроможності), фінансової стійкості (здатність підтримувати рівень рентабельності та платоспроможності), маркетингової (високі конкурентні позиції підприємства) та кадрової стійкості (високий кадровий потенціал).

За словами Шпак Н.О. формування стратегії економічної стабільності підприємства має складатися з етапів:

1. Інформаційне забезпечення процесу формування стратегії забезпечення економічної стабільності.

2. Формування місії та цілей підприємства.

3. Вибір методів оцінювання станів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства.

4. Аналіз стану ринкового середовища та внутрішнього середовища підприємства.

5. Прогнозування параметрів економічної стабільності підприємства на основі моделювання.

6. Вибір стратегії за результатами сценарного моделювання.

7. Оцінювання стратегії на відповідність критеріям економічної стабільності [2].

На авторський погляд, серед зазначених етапів надважливе значення має етап сценарного моделювання стану підприємства, що дозволяє спрогнозувати майбутні тенденції в розвитку підприємства. При цьому мають розроблятися декілька сценаріїв: оптимістичний, реалістичний та песимістичний, – та план дій для кожного з сценаріїв, що на нашу думку, дозволить підприємству утримувати стабільну ринкову позицію, гнучко реагуючи на вплив чинників зовнішнього або внутрішнього середовища.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, економічна стабільність підприємства є складною, багатогранною та динамічною категорією, яка відображає внутрішній потенціал підприємства та його здатність протистояти зовнішнім чинникам та зберігати рівноважний стан під дією зовнішніх та внутрішніх дестабілізуючих впливів. Економічна стабільність підприємства потребує відповідного комплексного підходу до визначення чинників дестабілізації та плану формування конкурентоспроможності підприємства: оцінювання економічної стабільності, розробка програми дій, вибір та реалізація стратегії, систематичне оцінювання результатів. План з формування стратегії економічної стійкості має включати економічні, організаційні, технологічні та маркетингові заходи. Важливим в умовах динамічного середовища є моделювання результатів впровадження стратегії економічної стабільності та оперативне регулювання плану відповідно до тенденцій середовища.

Список літератури:

1. Любченко Н.Л. Механізм забезпечення економічної стабільності промислових підприємств : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» (за видами економічної діяльності). Хмельницький, 2010. 22 с.
2. Шпак Н.О., Романишин М.І. Методи забезпечення економічної стабільності підприємств. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України : Зб. наук.-техн. пр.* Львів : РВВ НЛТУ України, 2009. Вип. 19.10. С. 248–253.
3. Шпак М.М. Економічна та стратегічна стійкість аграрних підприємств: теоретичний аспект. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 12 (90). С. 113–117.
4. Шандова Н.В. Управління процесами розвитку підприємств машинобудування. *Економічний простір*. 2009. № 21. С. 276–282.
5. Базиліська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навчально-методичний посібник. Київ, 2009. 328 с.
6. Топій І.І. Фінансова стабільність підприємства як запорука його розвитку в умовах ринкової економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Випуск 6. С. 505–509.
7. Шірінян Л.В. Визначення фінансової стійкості страхових компаній і підприємств. *Фінанси України*. 2005. № 9. С. 70–80.
8. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз : посібник. Київ : ЦУЛ, 2002. 359 с.
9. Сологуб О.М. Забезпечення економічної стабільності підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Київ : МОН, молоді та спорту Укр. ПВНЗ «Європейський ун-т», 2012. 20 с.

10. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання. Київ, 2001. 388 с.
11. Бердникова Т.Б. Аналіз і діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства. Київ, 2001. 215 с.
12. Чаленко Н.В. Шляхи забезпечення фінансової стабільності підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2014. № 6 (157). С. 135–139.
13. Хома І.Б. Формування системно-комплексного підходу в оцінці рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник НУ «Львівська політехніка»: «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*. Львів : Вид-во НУ «Львівська політехніка», 2008. № 611. С. 32–41.

References:

1. Liubchenko N.L. (2010) Mekhanizm zabezpechennia ekonomichnoi stabilnosti promyslovykh pidpriemstv: avtoref. dys. kand. ekon. nauk: spets. 08.00.04 «Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy» (za vydamy ekonomichnoi diialnosti). [Mechanism of ensuring economic stability of industrial enterprises]. Khmelnytskyi.
2. Shpak N.O., Romanishin M.E. (2009) Metody zabezpechennia ekonomichnoi stabilnosti pidpriemstv [Methods of providing economic stability for enterprises]. *Scientific bulletin of the National Forestry University of Ukraine*, vol. 19.10, pp. 248–253.
3. Shpak M.M. (2008) Ekonomichna ta stratehichna stiikist ahrarnykh pidpriemstv: teoretychnyi aspekt [Economic and strategic sustainability of agrarian enterprises: theoretical aspect]. *Actual problems of economy*, no. 12(90), pp. 113–117.
4. Shandova N.V. (2009) Upravlinnia protsesamy rozvytku pidpriemstv mashynobuduvannia [Management of development processes of machine-building enterprises]. *Economic space*, no. 21, pp. 276–282.
5. Basilinska O.Y. (2009) Finansovy analiz: teoriia ta praktyka: navchalno-metodychnyi posibnyk [Financial analysis: theory and practice: educational and methodological manual]. Kyiv.
6. Topiy I.I. (2016) Finansova stabilnist pidpriemstva yak zaporuka yoho rozvytku v umovakh rynkovoï ekonomiky [Financial stability of the enterprise as a guarantee of its development in the conditions of the market economy]. *Global and national economic problems*, vol. 6, pp. 505–509.
7. Shirinyan L.V. (2005) Vyznachennia finansovoi stiikosti strakhovykh kompanii i pidpriemstv [Determination of financial stability of insurance companies and enterprises]. *Finance of Ukraine*, no. 9, pp. 70–80.
8. Tsal-Tsalko Y.S. (2002) Finansova zvitnist pidpriemstva ta yii analiz: posibnyk [Financial reporting of the enterprise and its analysis: a guide]. Kyiv.
9. Sologub O. M. (2012) Zabezpechennia ekonomichnoi stabilnosti pidpriemstva: avtoref. dys. kand. ekon. nauk: spets. 08.00.04 – ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy (za vydamy ekonomichnoi diialnosti) [Ensuring the economic stability of the enterprise]. Kyiv.
10. Lakhtionova L.A. (2001) Finansovy analiz subiektiv hospodariuvannia [Financial analysis of economic entities]. Kyiv.
11. Berdnykova T.B. (2001) Analiz i diahnostyka finansovo-hospodarskoi diialnosti pidpriemstva [Analysis and diagnosis of the financial and economic activity of the enterprise]. Kyiv.
12. Chalenko N.V. (2014) Shliakhy zabezpechennia finansovoi stabilnosti pidpriemstva [Ways to ensure the financial stability of the enterprise]. *Formation of market relations in Ukraine*, no. 6 (157), pp. 135–139.
13. Khoma I.B. (2008) Formuvannia systemno-kompleksnoho pidkhodu v otsyntsi rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva [The formation of a system-complex approach in assessing the level of economic security of an enterprise]. *Bulletin of Lviv Polytechnic University: "Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems"*, no. 611, pp. 32–41.